

RETNINGSLINJER FOR OPDRÆT OG UDSÆTNING AF FASANER

BAGGRUND

Disse retningslinier tager udgangspunkt i ønsket om at skabe et sæt vejledende normer for opdræt og udsætning af fasaner. De nævnte punkter er opstillet i erkendelse af at den lovgivning, der er på området, kun angiver minimumskrav og samtidig på visse punkter ikke er særlig specifik og præcis.

Retningslinierne er dels udarbejdet på baggrund af viden opnået gennem forskning vedrørende fjerpilningshæmmede midler (Danmarks Jordbrugs Forskning, Foulum og Foreningen Danske Herregaardsjægere, 2003) samt almindelig kendt hygiejnisk og veterinær viden.

Retningslinjerne er også udarbejdet i konsekvens af, at der er udfaset forskellige hjælpemidler lovgivningsmæssigt, så som antibiotiske vækstfremmere og coccidiostatika i foderblandinger til fasaner, samt at nærbringe og anden brug af fjerpilningshæmmende midler af metal og plastik er forbudt at anvende på fjervildt.

Interne retningslinjer vedrørende opdræt, udsætning og jagt på ænder, agerhøns og fasaner, som er udarbejdet af De danske Landboforeninger, Danmarks Jægerforbund og Dansk Skovforening maj 2000, indgår i denne skrivelse med flere punkter.

De interne retningslinjer supplerer Vildtforvaltningsrådets etiske regler.

AVLSFASANER.

- Fasanerne indfanges så sent på vinteren som muligt, for at opholdsperioden i volieren minimeres mest muligt.
- Det er vigtigt at de indfangende fasaner fra ét revir ikke blandes med fasaner fra et andet revir.
- Hold volieren med de indfangende fasaner isoleret fra andre fasanopdrættere, og undgå både direkte og indirekte kontakt til andre typer af fuglevildt.
- De indfangede fasaner må ikke næbtrimmes.

Volieren.

- Det er vigtigt at volieren er placeret et sted hvor der er læ for vinden og med sol.
- Det bedste er, at volieren flyttes, hvert år med en omdrift på 3 år, eller som et minimum foretage jordbehandling eller/og en udskiftning af jord eller grus.
- Der skal være vand og foder for hver 10-15 fugle fordelt i volieren.
- Volieren skal være beriget med græsbund, minimum i den ene halvdel af volieren.
- Del volieren i to halvdele. Den første halvdel skal være på 1,5 m² pr. fugl, når fuglene indsættes efter indfangning. Når græsset (først i april) er kommet i vækst, i den anden halvdel af volieren, udvides volieren med denne del til minimum på 3 m². pr. fugl.
- Berig volieren med et rigeligt antal nåletræer (fordelt i volieren) evt. kasserede juletræer, så der skabes mulighed for, at fuglene kan flyve op til nattesæde og søge skjul. Disse træer kan også fungere som redeskjul. Skift træerne i løbet af sæsonen, når de har tabt nålene. Dette har en god trivselsmæssig effekt og vil medvirke til at sænke stressniveauet.
- Sæt nogle voliererammer ind i volieren som kryds eller som et fiskeben, så der bliver en masse hjørner og kroge, hvor fasanhanerne kan fordele sig og skabe en form for territorium med deres høner. Også dette har en god trivselsmæssig effekt og vil medvirke til at sænke stressniveauet.
- Det er vigtigt, at der er en overdækning, hvor der altid er tørt sand, så fuglene kan bale.
- Der skal være rigeligt med siddepinde i volieren, og disse skal fordeles i hele volieren.
Dette sikrer, at fuglene ubesværet kan flyve op og ordne deres fjerdragt og tørre efter regn.

Foder og vand

- Brug kun det bedste foder til avlsfuglene, start tilvænnning til kraftfoder i marts.
- Kråseflint anbefales. Fuglene skal have adgang skarpt grus i volieren.
- Østersskaller, beregnet til høns, er et godt produkt at give som kalktilskud og kråsemateriale. En måde at tilbyde fuglene det på, er ved at blande det direkte i kraftfodret 1-2 %.

- Når fuglene får kraftfoder er det meget vigtigt, at de har fri adgang til vand (pas på i frostperioder).
- Giv dagligt tilskud af grovfoder f.eks. roer, salat, æbler, gulerødder m.m. Det er vigtigt, at dette fordeles over hele volieren. Effekten af dette daglige tilskud af forskellige former for fodertilskud gør, at man forlænger fuglenes fødesøgningsproces, så den mere ligner den naturlige fødesøgning.
- Det er vigtigt, at vandautomater og foderautomater er fordelt i volieren, så fuglene ikke skal kæmpe for at komme til.
- Vitamintilskud kan gives i samråd med dyrlægen og aftal hvordan og hvornår og hvilke vitaminer skal bruges (forkert anvendelse er skadelig).
- En god måde at tildele avlsfasaner ekstra vitaminer på, er ved at sprøjte det over fodret med en spray. Hvis dosis er 10 ml. per 100 l vand er dosen 10 ml. per 50 kg foder.
- Det er en tommelfingerregel, at fjerkræ drikker det dobbelte af, hvad de æder af foder. Fordelen ved at give fuglene vitaminer i fodret, frem for at give dem det i vandet, er, at koncentreret vitamin i vandingsanlægget kan give en uheldig grobund for bakterier.
- Det er vigtigt at sikre adgang til rent drikkevand. Bruges vandtønder kan det være nødvendigt enten periodisk eller kontinuerligt, at tilsætte avlsfasanernes drikkevand en form for desinfektionsmiddel, beregnet til dette formål. Dette for at undgå en bakterieopformering i drikkevandsanlægget.

Æglægning

- Fra sidst i marts, hvor fasanhønerne begynder at udvikle deres ovarier, før æglægningen går i gang, er fasanhønerne særlig følsomme over for at blive stresset. Undgå derfor at håndtere dem mere end nødvendigt. Vær i øvrigt bevidst om, at man bør indarbejde nogle daglige rutiner omkring avlsfasanerne. Gå den samme vej rundt i volieren, samme person og samme tøj, skræmmer fuglene mindst muligt. Stille og roligt adfærd er vigtigt.
- Fasanhøner har det bedst med at lægge deres æg i en rede eller et skjul. Det er en meget vigtig del af fasanhønenes adfærd, at gå lidt for sig selv, og danne en rede, hvor hun kan lægge sine æg. Et redeskjul i en voliere kan bestå af en trækasse med halm, hø eller høvlspåner eller blot i at en grangren anbringes henover et par halmballer eller andet skjul.
- Husk at redeskjulene til stadighed skal holdes rene og at grangrene

løbende skal udskiftes, når de taber nåle. Dette vil sikre, at de steder hønerne lægger deres æg er tørt og rent, og vil sikre at store dele af de lagte æg er rene.

Indsamling og desinfektion af rugeæg.

- Indsamle æg mindst to gange dagligt i højsæsonen. Sørg for at snavsede æg samles for sig selv. Det gøres ved at anvende specielle plastikægbakker, som bæres i et stativ, med to stabler af bakker, de snavsede æg i den ene stabel og de rene i den anden.
- Lad være med at vaske rene æg.
- Lad æggende køle langsomt ned til en 16°-18° inden man går i gang med at vaske de snavsede æg.
- Sæt ikke snavsede æg i blød i vand.
- Vask de snavsede æg i 40° varmt **rindende** klorvand (æggene må ikke stå i blød i det varme vand, da det kan sætte rugeprocessen igang).
 1. Vaskevandets temperatur på 40° styres nemt ved hjælp af et termostatstyret blandingsbatteri til en almindelig bruser. Vandet fra varmtvandsbeholderen skal være over 78° for at undgå bakterie udvikling i beholderen.
 2. Tilsætningen af klor sker ved hjælp af en doseringspumpe, der kan indstilles til at give den forskrevne procent.
 3. Klore tilsættes i form af Natriumhypoclorit opløsning 12,4 % aktiv klor, også kaldet Blegeessens. Forskrevne dosis er 0,1 % = 125 p.p.m. Til ægskyllevand.
 4. Vejledning: sæt doseringspumpen på 1 %. Lav en stamopløsning på 10 liter vand tilsat 1 liter Natriumhypoclorit opløsning 12,4 % aktiv klor. Denne dosering rækker til 1000 liter ægskyllevand.
 5. *Det er meget vigtigt at der ikke anvendes andre vaskemidler, syre, sæber eller desinfektions midler sammen med klor i vaskerummet, sammen blanding kan udvikle meget giftige dampe. Skyl afløbsrør og vandlåse grundigt ud efter sæsonen med rent vand.*
- Det er vigtigt at æggene er kølet af og at vaskevandet er varmere end æggene, idet der på den måde opstår et overtryk inde i æggene, der forhindrer at æggene suger bakterieforurenede vaskevand igennem skallen, under vaskeprocessen.

- Æggene skal tørres på en tråddamme eller på plastbakkerne, inden de sættes i transportbakker.
 - Alle æg, desinficeres ved at ryge dem med formalin i et særligt indrettet rygekammer.
1. Mængden af formalin afstemmes nøje i forholdt til rygekammerets størrelse (beregnet rumfang i m³).
 - A. Anvend 23,4 % formalin 50ml. + 15 ml. kaliumpermanganat i nåle (kemikaliets struktur) per m³ rygerum.
 - B. Rygningen foretages ved at man placerer den af målte mængde kaliumpermanganat i en fladbundet stålskål, skålen placeres i rygekamret og tilsættes den afmålte formalin, der vil nu ske en kemisk reaktion hvor der udvikles en kraftig formalin røg, så døren til rygekamret skal lukkes straks efter tilsætningen af formalin.
 - C. Der kan også anvendes formaldegenpulver (følg brugsanvisningen nøje)
 2. Temperatur i rygekammeret skal være 25° monter et termostatstyret elvarmepanel så denne temperatur kan holdes, indstil termostaten efter et ophængt termometer.
 3. Luftfugtigheden i rygekammeret skal være minimum 70 % relativ luftfugtighed, hæld vand på vægge og gulv og mål fugtigheden med et hygrometer og afstem på denne måde mængden af vand der skal bruges i kammeret.
 4. Æggene skal ryges i 21 minutter, hverken mere eller mindre, monter en ventilator der automatisk startes ved hjælp af et relæ (formalin røgen skal blæses ud i det fri).
 5. Der skal luftes ud i en halv time før æggene tages ud af rygekamret.
 6. Formalindampende kan neutraliseres ved at man hælder en lille smule tredobbelt salmiakspiritus på gulvet i rygekammeret (prøv med et par teske fulde til at begynde med).
 7. *Formalin dampe er meget giftige så anvend helmaske - åndedræts værn med filtre der er beregnet til formålet.*

Alternativet til rygning af rugeæg er:

1. Neddykning i 40° varmt klorvand i 4 sekunder, det gælder både de renvasket og rene indsamlede æg.

2. Der efter skal de stilles til tørre ved 15-20°.
3. Når æggene er helt tørre sættes de i nye bakker.

Endvidere kan anvendes andre metoder, der anbefales af f.eks. rugeægsbranchen, dyrlæger med flere. Fælles for alle metoder gælder at forskrifterne skal følges nøje.

Opbevaring af rugeæg.

- Æggene opbevares i rene æggebakker, med spidsen af ægget nedad. Genbrug ikke engangsbakker!
- Æggene kan også sættes direkte i rengjorte rugebakker til rugemaskinen.
- Æggene opbevares i et rum for sig ved 16°-18° og en luftfugtighed på 70 % relativ luftfugtighed.
- Det anbefales at æggene daglig vippes fra side til side ca. 30-40°.
- Den bedste alder på et rugeæg til ilægning i rugemaskine er 5 døgn.

Daglige hygiejniske regler.

- Opret en barriere mellem den øvrige del af jagtvæsenet og de æglæggende avlsfasaner. Skift støvler inden der går ind til fuglene. Adskil værktøj, skovle, spande, foderøser, fangstnet m.m. fra kyllingeafdelingen. Såfremt der er flere medarbejdere, er det en god ide, at dele opgaverne, så det ikke er samme person, der passer avlsfuglene og kyllingerne.
- Gødningsriste under vanderne og foderautomaterne er med til at holde en afstand til gødningen og dermed smittestoffer.
- Fjern gødning så meget som muligt med rive og skovl.
- Rengør og vask vandautomater med desinfektionsmidler mindst en gang ugentligt.
- Fjern døde fasaner øjeblikkeligt, og destruer dem forsvarligt efter gældende regler (spørg i den lokale fødevareregion).
- Sørg for at rotter og mus er bekæmpet.
- Sørg for rengjorte og desinficerede flader i ægvaskerum og ægopbevaringsrum.

- Vask hænder inden rugetæg håndteres.
- Undgå besøg i opdrættet af andre personer, der har med fjerkræ at gøre.

OPDRÆT AF KYLLINGER

Der er mange måder at opdrætte fasankyllinger på. De punkter, som efterfølgende er beskrevet, omhandler alene problemet med at undgå fjerpilning og sygdomme. Desuden henvises til de hygiejniske retningslinier er som beskrevet under avlsfuglen.

Generelt.

- Opdrætshuse og grej skal være klar i god tid før brug.
- Det er vigtigt at gennemgå sin produktion og arbejdsprocedurer med en dyrlæge og diskutere med vedkommende, hvordan man bedst muligt optimerer sundhed, vældfærd og hygiejne i opdrættet.
- Sørg for at vegetationen, der skal være i volieren, er sået i god tid før den skal bruges.
- Bland ikke kyllinger sammen fra forskellige rugetægsbesætninger og rugerier.
- De forskellige hold af kyllinger, der kommer i løbet af sæsonen, skal holdes så adskilt fra hinanden som muligt, både under opdrætningen og under udsætningen i terrænet.
- Opdrætshuse og grej skal rengøres og desinficeres så hurtigt som muligt efter sæsonen.
- Foretag en jordbehandling, pløjning eller fræsning af voliererne efter sæsonen.
- **At flytte opdrætssystemet til en ny lokalitet med en omdrift på 3 år er det mest optimale i forebyggelse af sygdomme i opdrættet.**
- Jordbehandling og udskiftning af grus m.m. er kun en alternativ metode, der aldrig kommer på højde med at flytte opdrætningsplads.

Daglige hygiejniske regler.

- Daglige hygiejniske regler er som ved avlsfuglene med visse tillæg.
- Vær ekstra påpasselig med de daggamle kyllinger. Vask hænder inden de håndteres og start altid med at fodre de yngste kyllinger. Prøv at isolere de yngste kyllinger bedst muligt fra de øvrige

kyllinger den første uge.

- Vær meget omhyggelig med at holde kyllingerne isoleret fra avlsfugle, ægrum mm. Skift som et minimum fodtøj mellem de adskilte afsnit i opdrættet.
- Når avlsfuglene udsættes efter æglægning, er det vigtigt ikke at sætte dem ud i nærheden af opdrætspladsen for kyllingerne.
- Undgå at tiltrække fasaner fra året før til opdrætspladsen.
- Det er vigtigt at tilsætte kyllingernes drikkevand en kontinuerlig form for desinfektionsmiddel, som er beregnet til dette formål, for at undgå en bakterieopformering i drikkevandsanlægget.
- Vask dagligt vandautomater med desinfektionsmidler.
- Fjern øjeblikkeligt døde kyllinger fra opdrætspladsen.

Opdræt af fasankyllinger uden brug af fjerpilningshæmmende midler.

Det er vigtigt at forstå, at fjerpilning hos fasankyllinger muligvis kan være udløst af en fejlprægning i starten af kyllingernes liv. Fasankyllinger har en prægningsfase, som løber over de første 4-6 dage af deres liv. Her præges de på deres moderhøne eller et andet fjerkræ, som f.eks. de hvide tamhønekyllinger, der bruges som en slags surrogatmødre til at holde sammen på fasankyllingerne, når de sættes ud i skoven.

Det er vigtigt at tænke lidt over hvordan en høne passer sine kyllinger, for at forstå hvilke behov vi skal tilfredsstille hos de små kyllinger.

De første døgn, en fasanhøne går med et kuld kyllinger, sidder kyllingerne 22-23 timer i mørke og varme under hønen. De er kun aktive og udenfor hønen i meget kort tid, de første døgn. Her sker mange ting. Kyllingerne præges først og fremmest på hønen. Hønen lærer dem, hvad der er føde. Er kyllingen blevet kold og træt går den ind i mørke og varme under hønen. Det er disse faktorer vi skal være bevidste om, når vi opdrætter fasankyllinger. For lang daglængde eller for høj lysintensitet kan stress kyllingerne, hvilket igen kan medføre en u hensigtsmæssig stor hakkeaktivitet, med fjerpilning og evt. kannibalisme til følge. Dette kan yderligere resultere i dårlig trivsel, nedsat immunforsvar og dermed sygdomme.

De efterfølgende punkter er udarbejdet i forhold til den forskning der er foretaget vedr. fjerpilningshæmmende midler, og som blev tilendebragt

sommeren 2003. Rapporten er tilgængelig fra foråret 2004.

- Kyllingerne skal have adgang til den overdækkede løbegård (forgård, der giver ly for vind og vejr), helst fra 4. levedag.
- Fasankyllinger over 2 uger skal have adgang til netoverdækket løbegård med jordbund og grøn vegetation.
- Der bør kun anvendes kunstigt lys i opdrætshuset de første 48 timer af kyllingernes liv. Derefter er det vigtigt at der er mørkt om natten. Om dagen tillades kun det minimale lys, der kommer fra luftspjæld og lemme, hvorfra kyllingerne har adgang til løbegården.
- Det er vigtigt, at kyllingerne så tidligt som muligt får adgang til den overdækkede løbegård, hvor der dagslys og hvor miljøet er beriget med græstørv, vand og foder. Der kan f.eks. startes med en masonitkrans i en cirkel ud fra opdrætshuset. Hvis vejret er koldt kan denne masonitkrans overdækkes med en plastikfolie, der hæftes til kransen med tøjklammer.
- Det er vigtigt at kyllingerne præges på mørke og varme når kyllingerne er kolde og trætte, kontra lyst og beriget miljø, når de er udhvilet, varme og friske. Denne vekslen fra det ene miljø til det andet, er tæt på hvad kyllingerne oplever under en høne. Det er også det enkelte element, som har haft den største effekt på bekæmpelse af fjerpilning.
- Kyllingemødre som drives af enten elektricitet eller gas kan anvendes, men da bør man også berige forgården med græstørv eller lignende. En kyllingemor til 350 kyllinger skal være ca. 150 cm x 200 cm. Til elektricitet kan de være flade. Varmekilden må ikke være almindelige grisevarmepærer, de giver for meget lys. Til gas er det nødvendigt at kyllingemødrene har en hvis højde (ca. 90 cm), så gasbrænderen kan hænge frit. Det er vigtigt at varmekilden, uanset type, er termostatstyret, således at styringen af varmen er præcis. Kyllingemødrene skal være forsynet med et skørt fornedet bestående af fibertexdug ca. 15 cm bredt (højt), klippet op i 15 mm brede frynser. Disse frynser skal, udover at illudere en hønes fjerdragt, være med til at holde på varmen, nedsætte risikoen for træk og holde lyset ude fra det varme og mørke miljø.
- Udover at kyllingemødrene kan have en god effekt på kyllingernes velbefindende og begrænse fjerpilning, har de især, hvor de er anvendt i kylling opdrætsstalde, vist sig at være meget økonomiske og har her nedsat udgiften til varme til 25 % af det tidligere forbrug, hvor der har været brugt traditionelle varmekilder. Til gengæld kan der risikeres en overdødelighed i den første uge, hvis ikke man er meget påpasselig med at sikre sig kyllingerne kan finde ind i varmen.

Desuden er det vigtigt at kontrollere, at temperaturen under kyllingemødrene ikke kommer under 36 grader, også midt på natten.

- Berigelse af løbegården ved såning af hvede, havre, lucerne, lupin mm. er en faktor, der har haft stor effekt på velfærden og dermed på fjerpilningen. Det er vigtigt at vegetationen er så stor at kyllingerne kan gemme sig i den.
- Andre forbedringer af løbegården som f.eks. brede udløbslemme fra huse og forgårde, løbegårde der er mere kvadratiske (korte og brede i stedet for lange og smalle), er positive tiltag som, om end i mindre grad, også har målbar effekt.
- Halmballer, af den lille model, placeret under overdækningen (forgården) har en god effekt når kyllingerne får lov til at sidde ude om natten under overdækningen. Kyllingerne vil gerne sidde på dem og rundt om dem. Derved undgår man at de klumper sig sammen i et enkelt hjørne.
- Siddepinde, grene fra løvtræer og grantræer er også vigtige elementer. Blandt andet til at inspirere kyllingerne til at flyve op til nattesæde, som jo er meget væsentligt, når kyllingerne skal sættes ud i naturen.
- Det er meget vigtigt at undgå at stresser kyllingerne. Enhver omgang med fuglene skal være stille og rolig. Undgå at jage med kyllingerne, når de skal ind til natten. Få denne arbejdsgang til at forløbe så stille som muligt.

Sygdomme.

- Hold øje med kyllingernes sundhedstilstand. Enhver ændring i fuglenes vejrtrækning, ændring i afføringens konsistens, ændret adfærd eller øget dødelighed bør lede til ekstra opmærksomhed og evt. hurtig kontakt til dyrlæge.
- Indsend jævnlige døde kyllinger til Dansk Veterinær Institut.
- Brug altid den udleverede eller ordinerede medicin efter forskrifterne og tildel altid medicin i den foreskrevne periode.
- Husk at der altid skal føres journal over brugt medicin. Optegnelserne skal indeholde oplysninger om dato, behandlingsperiode, hvilke hold, som er medicinerede samt hvilken dosering som er brugt.
- Husk det er ikke noget at prale af, at man har opdrættet fasan-kyllinger uden brug af dyrlægebesøg og medicin, hvis der har været behov for begge dele.

UDSÆTNING

- Kun sunde og dermed stærke fugle må udsættes.
- Udsatte fugle må ikke udsættes eller fodres så tæt sammen, at de på noget tidspunkt beskadiger hinanden - herunder ødelægger hinandens fjerdragt eller haler.
- Anvendes tamfjerkræ, skal fjerkræets bur være rummeligt, med fast bund og være sikret behørigt mod vejrlig. Stil højere krav end de generelle regler foreskriver.
- Undgå lang transport af fasankyllingerne.
- Brug kun egnede rene kasser til transport.
- Bland ikke kyllinger sammen fra forskellige opdrættere på samme revir.
- Udsæt ikke fasankyllinger i nærheden af hvor der udsættes ænder.
- Forsøg at skifte mellem egnede udsætningspladser så ikke der anvendes de samme pladser i 2 år i træk.
- Hvis der anvendes udsætningsindhegninger, så hold ikke fuglene under hegn i mere end 3 uger.
- Foder kyllingerne med kraftfoder til de er ca. 14 uger, vend gradvis fuglene til hel hvede eller majs fra 10-14 ugers alderen.
- Sørg for at sprede foderet til fasankyllingerne så meget, at der ikke er for meget konkurrence omfoderet. Dette kan stresser fuglene unødvendigt, når de skal æde.
- Sørg altid for rigeligt og rent drikke vand på udsætningspladsen.
- Intet vildt bør nedlægges før det er fuldt udviklet og kan anvendes til fødevare.
 - ✓ **Fasaner minimum 17 uger.**
 - ✓ **Agerhøns minimum 15 uger.**

✓ **Gråænder minimum 16 uger.**